

Pa premda se u slučaju neke izdvojene riječi ne može govoriti o granicama njezine „semantičke nosivosti“, u slučaju ovdje analiziranog semantičkog polja često je došlo do pretjeranoga i suvišnog proširivanja značenja jedne riječi (homonomija), na štetu preciznijega i primjerenijeg označavanja, a što i jest svrha standardiziranog leksika.

Sažetak

Marko Kovačević, Jugoslavenski leksikografski zavod, Zagreb
UDK 801.3+801.54:808.62, izvorni znanstveni članak, primljen za tisak 8. siječnja 1982.

The paper deals with the meanings and stylistic values of the words *osnova*, *osnovica*, *temelj*, *baza* in modern standard Croatian.

P I T A N J A I O D G O V O R I

I OPET O TOČKI IZA RIMSKIH BROJAKA

Čitatelj R. K. iz Rijeke prigovara izostavljanju točke iza rednih brojeva pisanih velikim rimskim brojkama u jednom oglasu objavljenom u Jeziku. U svojem dopisu Uredništvu piše:

»U jeziku 2/29. ...Pročitao sam ovakvo reklamno štivo: RUSKOHRVATSKI ILI SRPSKI FRAZEOLŠKI RJEČNIK I I II SVEZAK. Molim uredništvo Jezika da mi odgovori je li jezično pravilnije i ljepše pisati RJEČNIK I I II SVEZAK, što možemo pročitati i kao *rječnik i i ii svezak*, ili RJEČNIK I. I II. SVEZAK, kako to u našoj okolini pišemo otkako znam za sebe.«

O tom se problemu u nekoliko navrata pisalo, i u novinama, i u stručnim časopisima, pa i u našem (usp. Lj. Jonke. „U latinici je tačka iza rimskog rednog broja funkcionalno potrebna“, Jezik, XVI, 156–157; A. Šojat, „Točka kao pravopisni znak“, Jezik, XXIV, 104–108) i s naše strane ne bi trebalo ništa dodavati onom što je u tim člancima rečeno.

Ipak, da odgovorimo na postavljeno pitanje, ukratko ćemo ponoviti neke argumente iz tih članaka.

»Tačka iza rimskog rednog broja u latinici svakako ima funkcionalno značenje, pa je potrebno da je i Pravopis propiše« (Lj. Jonke, n. dj., 157).

»Svojom odredbom da se redni brojevi ne označuju točkom ako se pišu rimskim brojkama novosadski pravopis nije uzeo u obzir čestotu mogućnosti dvostrukoga dešifriranja velikih slova u latiničkim tekstovima: kao zapisa određenoga glasa (odnosno nekih glasova) u jednom morfemu ili kao simbola koji određuje govornu reprodukciju niza morfema sa značenjem nekoga rednoga broja u pojedinim paradigmatiskim oblicima (usp. npr. dvoznačnost zapisa: I GIMNAZIJA JE POČELA RADOM – treba li taj tekst pročitati: *i gimnazija... ili prva gimnazija...?*). Očito je da takve dileme sprečavaju nesmetani prijenos obavijesti« (A. Šojat, n. dj., 105).

I u rečeničnom kontekstu moramo često zastati u čitanju, pa tek nakon

razmišljanja eventualno otkriti što se zapravo htjelo reći – a izvan konteksta, kako smo vidjeli, veoma često je to i nemoguće. Primjere takvih „enigmatskih” problema, što ih nameće nedovoljno promišljeno pravilo, susrećemo u našem tisku gotovo svakodnevno.

Katkad se i u novinama pojavljuju pri-govori nepotrebnoj nejasnoći koja proizlazi iz pravopisnog pravila da se točka iza brojaka koje označuju redne brojeve stavlja samo iza arapskih znamenaka (o izuzecima ovdje nije riječ). Tako u *Večernjem listu* od 7. VII. 1976, str. 7, u članku „Zbog jedne točke” (bez naznake autora) čitamo:

»Svojedobno smo u našim listovima mogli pročitati da je u Splitu izvedena tragikomedija „ROKO I KRVOLOK” Miljenka Smoje – a i sada čitamo da će se izvoditi na Splitskom ljetu. A samo oni koji su tu predstavu vidjeli znaju da se ne radi o dvama licima – Roku i Krvoloku, već o jednom, to jest Roku, a ono „I” znači „prvi”. ... Do zbrke dolazi, očito, zbog pravopisnog pravila, što je novijega datuma, a koje kaže da se iza rimskih brojeva ne stavlja točka.«

Slažemo se, dakle, da je zaista potrebno promijeniti pravilo o označivanju rednih brojeva, onako kako to predlaže i naš čitatelj u svojem dopisu.

Međutim, treba ipak spomenuti da to nije nužno uraditi zbog toga što bi to bilo „jezično pravilnije i ljepše” (jer to, na razini normiranja, nije jezični problem), nego zato što se spomenutim pravopisnim pravilom često poništavaju jezične opreke, odnosno zato što to pravilo često uzrokuje smetnje u prijenosu poruke.

Pravopisna pravila moraju osigurati semantičku jednoznačnost obavijesti fiksirane grafemima, pa se zato u Jeziku obično stavlja točka i iza „rimskih rednih brojeva”. Oglas bez točaka iza takvih brojeva izašao je zato što je to nakladnikov tekst u kojem uredništvo nije ništa mijenjalo. Taj je primjer lijepo pokazao kako nestavljanje točke iza rednih brojeva pisanih rimskim brojkama može biti veoma neprilичno pa je uredništvo odlučilo da će odsad iza njih dosljedno stavlјati točku.

Antun Šojat

O S V R T I

BUBREŽNI KAMEN ILI KAMENAC?

Kamen u bubregu, kao naziv, rijedak je u našoj medicinskoj literaturi isto tako kako je rijedak i u stvarnosti, i to pri kojoj sudsko-medicinskoj sekciji, npr., nakon neke prometne nesreće.

Da se ipak katkad kamen pojavi i u literaturi kao naziv za patološku tvorbu (kolelit, kolelitijaza ili nefrolit, nefrolitijaza) razlozi su s dviju strana. Autori

su nerijetko uporni u upotrebi *svojih naziva*, a lektori najčešće dobrohotni pa popuštaju takvim stavovima ili se pak ne zanimaju za medicinske terminološke probleme.

Slično je s *kamenčićem*, ali on se, nasuprot svojoj deminutivnosti, privlačljivijoj i logičnijoj, ne pojavljuje tako nametljivo. Možda je tome razlog i to što taj naziv još katkad ima neku posebnost kad se govori o *ušnim kristalima*, *kamen-*